

אבותיהם הם בדייתם הרי שהאדם עושה דבר משום המנהג אע"ג שאין עושה זה בכל לבו.

① שמות י"ג

וַיְהִי בְשַׁלַּח פְּרַעֲהַ אֶת־הָעָם וְלֹא־נָתַם אֱלֹהִים בְּדַרְךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרֹב הוּא כִּי ו אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּתֶם הָעָם בְּרֵאתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִם:

② מה פן ינצו אמר הכתוב

(ח) כי קרוב. כלומר העם קרוב של הקבי"ה, שנאמר למי ישראל עם קרובו (מהלל קמח יד), ולכן לא הנהיגו כמנהגו של עולם.

③ שמות י"ג

וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וַהֲגָה מִצְרַיִם וְנָסַע אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה:

④ שמות י"ג

ויצעקו. תפשו אומנות אבותם, נאכזרם הוא אומר, אל המקום אשר עמד שם (מלש"מ י"ח). בלחץ, לשום נשדה (שם כד טג). צעקו יסגע במקום (שם כח יא):

⑤ זכר וקל בשמות י"ג מהו חשיבות אמר הכתוב

ויצעקו, תפשו אומנות אבותם וכו' (ד"ה). קשה מה משמיענו רש"י באמרו זה ומה קשה לו שהוצרך לומר זה. י"ל לפי שכתוב אח"כ ויאמרו אל משה המבלי אין קברים וכו' משמע שנתרעמו ולא היו צדיקים וכן כתוב בספר תהלים (ק"ו ז) וימרו על ים בים סוף, לכך פירש מה שכתב ויצעקו בני ישראל לא בשבחן דבר הכתוב אלא אודבה כגנותן שמה שצעקו לא היה בלב שלם כי אם מנהג אבותיהן בדיהן. ודואה דבר זה ממה שכתוב בני ישראל שלא היה צריך לכתוב אלא ויצעקו אל ה' שהרי ידענו שבבני ישראל הכתוב מדבר אלא שכא להשמיענו שמה שצעקו לא היה אלא מפני היותן בני ישראל שתפשו אומנות אבותם. ואעפ"י שאמר רש"י לקמן (פסוק טו) כדאי הוא זכות אבותיהם והם באמונה שהאמינו כי וכו' לא על אמותן בים סוף אמר אלא על אמותם שיצאו ממצרים ולא הבינו להם צידה כדפירש רש"י בפסוק (לעיל יב, טז) וגם צדה לא עשו להם.

⑥ זכר וקל בשמות י"ג

תפשו אומנות אבותם. דאין לומר שהיו צועקים בדרך הצדיקים שהם צועקים בעת צרה דהא היו מתלוננים עכשיו לומר הלא טוב לנו עבוד את מצרים אלא שהוא אומנות אבותם, שכן היה מנהג אבותם ודבר שהוא מנהג אבותם נמשך האדם תמיד אחריו, אף על גב שאינו עושה בכוננת לבו דעתו, וכמו כן אמרו גוים שבחוצה לארץ אינם עובדי ע"ז אלא שמנהג

(ג) שמעו

רְחוּקִים אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וְדַעוּ קְרֹבִים

⑧ גְּבֻרָתִי:

שמות י"ג

(ג) רחוקים. המלמיים כי ועושים לנוי מנעוריהם: קרובים. צעלי תסונה שנמקרו אלי מחדש:

⑨ שמות י"ג

עָזִי וְזִמְרַת יְהוָה וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה אֱלֹהֵי וְאֲנוּהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וְאַרְמְסֶנְהוּ:

⑩ שמות י"ג

זה א"י. נכזרו נגלה עליהם והיו מראין אותו בלחץ, רחמה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים:

⑪ קול אבינו בשמות י"ג

בט' ברש"י והוא מדברי הנמרא. ראתה שפחה על הים מה שלא ראו הנביאים דכתיב זה אלי ואנוהו, הגה הדקדוקים רבו, ויש לפרש על פי מה דקיי"ל דגר המביא בכורים אינו קורא פרשת בכורים שאינו יכול לומר לאבותינו, וכמו כן עבד ושפחה פטורים מקריאה מסעם זה. ולפי זה י"ל דכאן היה קשה לחכמינו ז"ל השינוי בפסוק שבתחילה כתיב זה אלי וגו' ולכסוף כתיב אלקי אבי מה שנא מתחילה דנקיט זה אלי ואח"כ אמר אלקי אבי, אלא ש"כ צ"ל דהתחלת הפסוק אמרו העפחות שאינם יכולים לומר לאבותינו, משום דכי אמרו זה אלי, וסוף הפסוק אלקי אבי אמרו ישראל, אי"כ לפי"ז דחזינן דהשפחות אמרו זה אלי אי"כ שפיר מוכח שראתה שפחה על הים מה שלא ראו הנביאים:

לא) ונקרים לזה מאמר נסלח מ"ז האזן רשעיה'ג
 סודיה ז"ל על דברי המכילתא ס'
 בשלח על פסוק (שמות ט"ז) זה אלי ואנוהו (והובא בילקוט
 ג"כ על פסוק זה) ר"ל אומר מנין אהם אומר שראתה
 שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכל שאר הנביאים.
 שנאמר בהם (ישע"ב) וכיד הנביאים אדמה. וכתיב
 (יחזקאל ה') נפתחו השמים וראתה מראות אלקים. משמע
 שראו רק מראה ודמיון כבוד ה'. ואלו סכא כתיב זה
 אלי. משמע שראו התגלות הסכינה בשלימות. והחפלה
 הוא ז"ל שליחה נגבשה ע"ד המכילתא והילקוט הג"ל.
 ובי מאין המליצו לאמר דרשה זו אשר שפחה אמרו זה
 אלי ואנוהו. וכי כעורה הוא לומר אשר יחסי ישראל
 והנביאים וגם משה רבינו ע"ה כולם אמרו פסוק זה.
 ואמר הוא ז"ל. אשר חז"ל המליצו דרשה זו משינוי לשון
 הפסוק. לסקדים זה אלי לאלקי אבי. ואם כלל ישראל
 אמרו וזה הלא היה להם לסקדים ולאמר אלקי אבי תחילה.
 כי הלא האבות הכירו תחילה כבוד אלקותו יח"ש. והם
 הכירוהו מלד אבותיהם. ומשינוי זה המליצו לומר ראש
 שפחה כו'. וכונתם ז"ל הוא על הערב רב שעלה אהם
 מתנאים (במאמר הכתוב (שמות י"ב) וגם ערב רב שלח
 אהם) שם היו נגים. ועד יחסי ישראל כיט אהם
 חז"ל (במכילתא הג"ל) בשם שפחה. ולפי מה שאמר
 חז"ל (בטורים ס"ח מ"ד) בבר מביא ואינו קורא שאינו
 יכול לומר אשר כפצע ד' לאבותיו לחת לנו. נמלא
 סגרים לא יכלו לומר אלקי אבי. לכן אמרו זה אלי
 ואנוהו. יחסי ישראל אמרו אלקי אבי וארוממנהו.
 ואם ה' כתיב אלקי אבי תחילה ואח"כ זה אלי. היינו
 אומרים אשר כלל ישראל כולם פה אחד אמרו אלקי אבי
 וגם אלי. לכן דקדק הכתוב לכתוב זה אלי תחלה.
 לארות אשר שני סוגי אנשים אמרו וזה. וסגרים אשר
 לא יכלו לאמר אלקי אבי גל'. אמרו זה אלי עכ"ד
 סק' ז"ל:

13

(א) ויאמר

**אֲדָנָי יְעֶזְרָא כִּי נִגַּשׁ הָעַם הַזֶּה בְּפִי
 וּבְשִׁפְתָיו בְּפִדּוֹנִי וּלְבָבוֹ רַחֵק מִפִּי
 וְתָהִי יְרֵאתֶם אֹתִי מִצֹּת אֲנָשִׁים
 מִלְּמַדָּה:**

14

דאז אבוי מקם "שבע" תשובה עומדן צדיקים גמורים אינם עומדן